

Poslanica o tajnama

(i još tajnija poslanica o lažima)

ili

RaMBaM i kabala

(anegdota iz ješiva-života)

RaMBaM (uvriježena hebrejska skraćenica imena Rabenu Moše ben Majmon, naš učitelj Mojsije, sin Majmonov), na Istoku (uključujući i Magreb, što znači zapad) poznatiji kao Musa aben Majmun aben 'Abd-Allah, ili kratko: Abu 'Imran, a na zapadu (na slovenskom: zahod) po patronimiku: Majmonides, najčuveniji je jevrejski kodifikator svih vremena. Njegova kodifikacija sveukupnog jevrejskog prava, pod naslovom *Mišne Tora* (Vezir Tore) obezbijedila mu je toliku slavu da je do dana današnjeg živa narodna replika na stih iz Pete Knjige Mojsijeve 34:10, kojim Tora proklamuje jedinstvenost fenomena Mojsije, riječima: *Velo kam navi od be-Jisrael, ke-Moše od be-Jisrael* (Ali ne usta više prorok u Izrailju kao Mojsije), na šta narod replicira riječima: *Mi-Moše, ad Moše, lo kam ke-Moše* (Od Mojsija, pa do Mojsija ne usta nikо poput Mojsija). Ova narodna replika na biblijski stih ima i svoju malo zakukljeniju-zamumuljeniju rabinsku varijantu: *Mi-Moše Rabenu, ad Rabenu Moše, lo kam ke-Moše* (Od Mojsija našeg Učitelja, do našeg Učitelja Mojsija ne usta nikо poput Mojsija). U oba slučaja radi se o istom stavu: do RaMBaMa nije se u jevrejskom narodu rodio nikо ko bi se po kvalitetu svoje proročke, kako zakonorazumjevateljne tako metafizičke, vizije mogao mjeriti sa Mojsijem. Budući da je RaMBaM u međuvremenu ostao i jedini oko koga se narod usudio da replicira Tori, može se reći da u jevrejskoj narodnoj mašti do dana današnjeg ne postoji nikо treći ko bi se mogao pridružiti dvama Mojsijima.

Svojim filozofskim remek djelom, *More anevuhim* (Vodič za-bludjelih), RaMBaM je svojevremeno zadao gotovo smrtonosan udarac jevrejskim neoplatonistima, čije je djelovanje smatrao pu-

kom mistifikacijom – i, što je još gore, re-mitologizacijom biblijskog naslijeda; dakle procesom poništavanja svega postignutog i potpunog vraćanja na džahiljet koji je prethodio davanju Tore. Rabenu Moše je, naime, samu Toru doživljavao prvenstveno kao sredstvo demitologizacije semitske civilizacijske baštine.

Vele da sâm *Sefer a-Zoar* (Knjiga sjaja, osnovni spis španske kabale, jedne posebne škole unutar jevrejskog misticizma) i nije napisan nego kao odgovor na *Vodič* – i to prvenstveno na treći njegov dio koji se bavi svrhom božanskih zapovjedi, u kome RaMBaM ne samo da isključuje mogućnost bilo kakve magijske pozadine biblijskih rituala (tipa stvaranje sila dobra, poništavanje sila zla, učestovanje u kosmičkim procesima, pristizanje u pomoć božanskom i slično) – nego im (kabalisti teško da mogu da zamisle veću hulu) daje racionalno: sociološko ili psihološko tumačenje, koje ih smješta uz sam bok sa ostalim zapovjedima čija je društvena korist očigledna. Tvrđnja, i to od strane autoriteta RaMBaMovog forma-ta, da i same ceremonijalne zapovjedi imaju osovjetski cilj ozbiljno je uzdrmala temelje njihovog svjetonazora, prijeteći da im sasvim izmakne tlo pod nogama. Presabiranje redova ugroženih platonista potrajalo je stotinjak godina. Tek objavljinjem *Zoara* kabalisti su zadali ozbiljan protiv-udarac sljedbenicima *Vodiča*, vrativši svojim (mašti podilazećim tumačenjem Tore) pod svoje okrilje široke narodne mase razočarane istorijom – a nesposobne da je mijenjaju. Kanoni počesto predstavljaju kompromis između potpuno usuproćenih pogleda na svijet, pa ni post-talmudski jevrejski kanon nije izuzetak. I danas se u njemu, rame uz rame, nalaze i *Vodič* i *Zoar*, a široke narodne mase i ne znaju da ove dvije škole misli dijeli neprestostivi bezdan.

Kada sam svojevaktile stigao u jerusalimski Midraš sefaradi (u slobodnom prevodu: Sefardska medresa), još nisam bio znao da su se kabalisti potrudili da „rehabilituju“ RaMBaMa. Otkrio mi je to Avraam Ben-Hajon, Izraelac marokanskog porijekla, i moja prva *havruta*, sparing partner u tuči sa rabinskim tekstovima, ponekad nad tekstovima. Avraam je bio stariji od mene, ali me je odabrao za *havrutu*, da bi na meni vježbao svoje misionarske sposobnosti, vjerovatno fasciniran mojim „evropskim“ (interesantno je koliko ljudi na Srednjem istoku ne zna da je Jugoslavija Bliski Istok) bekgraun-

dom i (friškostečenim) univerzitetskim obrazovanjem. Ja sam, opet, bio fasciniran Avijevom „autentičnošću“. Premda sa Bliskog Istoka, valjda zbog prevelike blizine Balkana zapadu, tad sam još uvijek bio u zamci evro-orientalističkih stereotipa, koji Istok posmatraju kroz pregršt, što idealizujućih a što redukcionističkih – ali, zapravo, uvijek fosilizujućih leća (autentičnost, iracionalnost, senzualnost, itd.). Otad je mnogo vode proteklo Jordanom, a još mnogo više Bosnom ili Savom, pa sam i ja već stigao da naučim da:

- a) istočnjaci nisu nužno autentičniji od zapadnjaka, samo zbog toga što se ovi potonji osjećaju neautentično, i da
- b) Maroko (na arapskom Magreb), zapravo znači zapad, te da sasvim tim marokanski Jevreji nisu nikakvi „istočnjaci“...

Bilo kako bilo, Avraam i ja smo ogromno vrijeme trošili na naše međusobno brušenje. Svakodnevno smo žestoko raspravljali na ideološke teme, nerijetko povišujući glas jedan na drugog, što je počesto drugim ljudima znalo izgledati kao da se svadamo, pa su zastajali da nas posmatraju pitajući se kada će intervencija razvadjanja da se nametne kao neophodna. Ruku na srce, mi se i jesmo svadali, u najljepšem smislu te riječi, i bez ikakvih rđavih konotacija. Avraam je redovno branio stavove iznesene u *Zoaru*, a ja one iznešene u *Vodicu*.

- *Ali Rabenu Moše je i sam odustao od tih stavova* – reče mi jedan dan, mrtav ozbiljan.
- *Kako misliš „i sam odustao“?* – upitah, ipak malo zbumjen ovom potpuno novom tvrdnjom.
- *Pa zar ne znaš da je on posljednje dane svoga života proveo učeći Kabalu kod učitelja koji su je primili usmenom predajom, i da je pred samu smrt napisao 'Megilat setarim'* (Poslanicu o tajnama), u kojoj kaže da je sve ono što je rekao u *Vodicu* tačno sa pozicijom razuma – ali da on uopšte nije znao da postoji tajna predaja, od Mojsija do njegovih dana, u kojoj su otkrivene božanske tajne koje uveliko prevazilaze moći pukog ljudskog uma – izdeklamovala samouvjereni.
- *I ti u to vjeruješ?* – upitah nepotrebno, jer sam već uveliko znao da moj najdraži protivnik u učenju ne samo da je obdaren daleko većom sposobnošću vjerovanja od one koja je meni upala u dio rođenjem – nego i da ima potrebu da vjerovanjem dokazu-

je svoju bogoopredijeljenost. Činilo mu se da je vjerovati samo u trinaest principa vjere premala služba Bogu. Avraam je mogao da vjeruje mnogo više od zahtjevanog minimuma, i svakodnevno je paradirao sa svojim raskošnim talentom za vjerovanje...

- *Evo ti knjiga – odgovori mi slavodobitno – pa vidi sam...*

I ne gledajući, on posegну за jednom od knjiga na stalaži pored koje smo stajali. Bilo mi je jasno da je ovo „saznanje“ i za njega bilo novo – jer, da je kojim slučajem raspolagao njime ranije, već bi mi ga bio bacio u lice tokom neke od naših bezbrojnih beskrajnih besmučnih rasprava. Dok sam listao knjižicu, čiji hebrejski nije imao ama baš nikakve veze sa hebrejskim RaMBaMovog vremena (uzgred, Rabenu Moše je sva svoja filosofska djela napisao na arapskom – a na ovom je jeziku vodio i gotovo svu ličnu i javnu korespondenciju), moj prijatelj rezimira dotadašnji razvoj rasprave sljedećim rijećima:

- *Otsad, pa nadalje i ubuduće, kad htjedneš da rušiš osnove svijeta, nemoj se pozivati na RaMBaMa...*
- *Ali ovo uopšte nije RaMBaMovo djelo – ustvrdih.*
- *Ma nemoj, a kad sam ti ja rekao da ima kabalista koji tvrde da 'Vodič' uopšte nije RaMBaMovo djelo – ti si se grohotom nasmijao.*
- *Ali zar ti nije jasno da su RaMBamovi sin, unuci, prounuci, čukununuci, pračukununuci i čukunčukununuci nastavili putem 'Vodiča'. Da je RaMBaM k'obajagi došao tobe, niko od njih ne bi ostao aristotelijanac, svi bi postali kabaliste, neoplatonisti. Znaš i sam da su nastavili da budu na busiji i da se bore protiv kabalističkih primjedbi na RaMBaMov račun, odlučno slijedeći njegov put sklada filozofije i Tore...*
- *Mene uopšte ne zanima šta su radili RaMBaMići – nego što je radio RaMBaM sam.*
- *RaMBaM sam, ako ništa – bar je to jasno, sigurno nije napisao ovu poslanicu!*
- *Dokaži – odgovori moj prijatelj, sa izrazom blage nezainteresovanosti na licu.*
- *I hoću – odgovorih, skoro se sagnuvši, da pokupim nevidljivu rukavicu.*

Došavši kući uzeħi jedan od zbornika RaMBaMove prepiske, u kome su se nalazile i fotografije nekih RaMBaMovih autografa, sačuvanih u kairskoj *genizi* (hranilištu neupotrebljivih ili oštećenih rukopisa). Uzeħi list hartije pa na njemu limunovim sokom (trik ko-me nas je naučila baka-Milena, još dok smo se Rafo, Lea i ja igrali vitezova) napisah hebrejskim slovima a arapskim jezikom (živjeli riječnici), podražavajući RaMBaMov jezgroviti i sažeti korespondativni stil, sljedeće riječi:

Što se tiče tvog pitanja o Megilat Setarim, svakom ko iole poznaje moje djelo jasno je da Megilat Šekarim nije i ne može biti djelo mojih ruku. Uništenje svakog pojedinog primjerka te krivotvorine računaće se u sevap svakome ko tu misva u djelo sprovede. Čim prije, tim bolje!

Megilat Šekarim, naravno, znači Poslanica o lažima; *misva* je, kao što je poznato, vjerska obaveza – a cijelo sam pismo još potpisao uobičajenim RaMBaMovim arapskim potpisom: *va-katabb Moše* (napisa Mojsije). Sutradan, protivno običaju, poranih u *ješivu* – i s vrata uručih prijatelju svoje jučerašnje 'otkriće'.

– *Pa ne očekuješ valjda da ovo progutam?* – upita me, još uvijek neopredijeljen između bijesa (ipak je to poigravanje njegovim svetnjama) i smijeha (smiješno je ipak smiješno)... *ovo si ti napisao...*

- *Ne* – odgovorih odlučno, jedva suzdržavajući smijeh – *to je nailaz iz sarajevske genize.*
- *Jest, sigurno* – uslijedi ironičan odgovor.
- *Dokaži da nije* – odgovorih, bacajući mu istu onu nevidljivu rukavicu.
- *Ti si šed* – reče mi, smijući se.
- *Kakvi učitelji takvi učenici* – odgovorih, aludirajući na to da nemam problem sa kabalističkom strategijom, samo sa ideologijom – ali odmah shvatih da sam možda ipak malo pretjerao – jer mi prijatelj okrenu leđa i uđe u biblioteku.

Već za ručkom izgladismo nesporazum. On me svečano proglasiti utjelovljenjem jeresi – a ja njega dindušmaninom logike. Sutradan sam bio pozvan na razgovor kod direktora jesive, pokojnog Ham Ribi Elijaua Šamule, Alepo Jevrejina iz Egipta, kako je volio da se predstavlja, koji me je zamolio da mu omogućim da kopira origi-

nal pronalaska iz sarajevske genize (baš se tako izrazio), kako bi ga poslao nekim prijateljima u Ameriku. Ne htijući da budem optužen za utaju RaMBaMovog posthumnog djela, udovoljih njegovu zah-tjevu.